

Dubbele boodschap over waterveiligheid schept verwarring

“Vijftig jaar lang is mensen ingepeperd dat ons land veilig was. Het vertrouwen van de Nederlander in de overheid is grenzeloos”, zegt onderzoekster Trudes Heems. Samen met Baukje Kothuis onderzocht zij de publieksparticipatie en communicatie van de overheid over waterveiligheid in de afgelopen vijftig jaar. Water kreeg in de communicatie zeer verschillende betekenissen, zoals ‘vijand’, ‘vriend’ of gevaarlijke bondgenoot’. “Ingewikkeld”, stelt de onderzoekster, en het leidt tot misverstanden en wantrouwen. “Want bij de burger is blijven hangen dat we ons geen zorgen hoeven te maken.” De onderzoeksters stellen een andere communicatietaal voor, die aanstuurt op een ‘kritisch vertrouwen’ van de burger in de overheid.

Trudes Heems - Baukje Kothuis

Heems en Kothuis promoveerden onlangs op hun studie, die mede door het NWO werd gefinancierd aan de universiteit van Maastricht. Zij zijn nu onder andere ook als duo voor de TU Delft bezig met onderzoek naar draagvlak en beeldvorming van multifunctionele dijken.

Campagnes

Vanaf de jaren vijftig in de vorige eeuw was water in de publieksc communicatie de ‘vijand’, die bedwongen werd na de Watersnoodramp in Zuidwest-Nederland. Later werd water weer ‘vriend’. In de jaren negentig deden zich in Nederland flinke overstromingen voor in het rivierengebied. Er trad een kentering op in de beleidstaal. De overheid wilde ook de burgers weer waarschuwen voor het water. Maar de boodschap werd dubbel: we zijn nog steeds de veiligste delta ter wereld, maar er is een – weliswaar zeer kleine – kans op een grote ramp. Trudes Heems: “Mensen filteren daar de boodschap uit dat het veilig is en vergeten de rest. De boodschap komt dus niet aan.” Publiekscampagnes zoals ‘Nederland leeft met water’ zijn daarom volgens de onderzoekster onvoldoende effectief. Ook bleek recent dat de bereidheid van Nederlanders om ‘overlevingspakketten’ in huis te halen klein is.

‘Overslagdijk’

De verwarring bij de bevolking is soms groot. Trudes Heems: “Dit was onder meer te zien in de ophef rond de plannen voor een ‘overslagbestendige’ Hondbossche zeewering bij Petten. De bedoelingen waren goed: met dit type dijk hoefden geen huizen te worden gesloopt en was er geen schaduw van een hoge dijk op de achterliggende huizen. Er was veel verontwaardiging: burgers accepteerden geen water over de dijk. Dat vinden wij niet veilig, zeiden ze. In de zaaltjes waar de plannen werden besproken, reageerden mensen niet altijd zo sterk. Maar als dorpsgenoten elkaar troffen bij de bakker, werd er verontwaardigd over gesproken. De term ‘overslagbestendige dijk’ was ook niet gunstig, dat werd in de volksmond overslagdijk.”

Soms kunnen zelfs noodzakelijke besluiten niet eens worden uitgevoerd. Heems noemt de ringdijk rond de Watergraafsmeer. “De dijk vertoont scheuren, die het werk zijn van boomwortels. De bomen op de dijk moeten weg, maar de burgers protesteren. Ze willen het uitzicht op groen niet weg. De bomen staan er nog steeds.”

Uit de hand lopen

Ook het concept buitendijks wonen heeft al voor veel misverstanden gezorgd: 1 keer per 25 jaar een meter water door de huizen in de ontpolderde Noordwaard, dat moet kunnen vinden de experts. Maar als dit gegeven tot burgers doordringt, beschouwen ze dit niet als 'veilig wonen'. Tot slot maakt de stapeling van doelstellingen voor waterveiligheid met die van ruimtelijke kwaliteit het gesprek met de burger niet eenvoudiger. Heems haalt de ontpolderingsplannen van Ruimte voor de River voor de Noordwaard aan: "Agrariërs begrepen niet dat hun boerderijen en groene akkers moeten wijken voor waterrijke natuur en recreatiewoningen. Wordt het dan 'mooier' in het gebied? Door deze misverstanden ontstaat wantrouwen en verslechtert de relatie tussen burger en overheid. In het voorbeeld van de Hedwigepolder zie je hoe zoiets totaal uit de hand kan lopen."

Risicobewustzijn

Het moet dus anders. Allereerst vinden Kothuis en Heems dat de overheid bij het communiceren meer rekening moet houden met verschillende belevingen bij burgers. De overheid moet zich hierin verdiepen, meer uitleggen en daarmee de kennis van burgers vergoten. Daarnaast moet het 'blind vertrouwen' plaatsmaken voor een 'kritisch vertrouwen' en 'zorg' voor onze veiligheid. "Je moet mensen natuurlijk niet zomaar bang maken, maar enige angst of risicobewustzijn heeft ook positieve gevolgen. Het leidt tot betrokkenheid en innovatief denken en handelen. We moeten ons allemaal bewuster worden dat we in een kwetsbare delta leven", aldus Heems.

Paal boven water

Het is de vraag of het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) haar communicatie zal aanpassen op de inzichten van Heems en Kothuis. "Daar zijn wij ook erg benieuwd naar", bekent Heems. Het ministerie laat zich hier nog niet over uit, maar stelt in een schriftelijke reactie dat de 'kern van de boodschap dat bewoners en bedrijven hun eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen door meer zelf te doen, nog steeds als een paal boven water staat'. "De 'leven met water' campagne heeft wel degelijk gewerkt", stelt IenM, zo blijkt uit effectmetingen van de publiekscampagne. "Mensen begrijpen best dat de overheid geen 100 % veiligheid kan garanderen. Aangezien de overheid zo'n grote taak heeft in de waterveiligheid van Nederland, is de aandring voor bewoners en bedrijven om zichzelf voor te bereiden heel klein. Om die reden is de campagne die alle Nederlanders oproep overlevingspakketten in huis te halen niet goed aangeslagen."

Het ministerie onderschrijft dat het veiligheidsgevoel van de Nederlanders erg hoog is. "Uit publieksonderzoek blijkt dat de meeste Nederlanders zich veilig voelen tegen de dreiging van het water. Ze hebben ook veel vertrouwen in het waterbeleid van de overheid. Veel mensen beseffen dat als het echt mis gaat, het goed mis gaat. Maar ze denken niet dat dat op grote schaal zal gebeuren", aldus de reactie van het ministerie.

Een verkorte versie en het proefschrift van Trudes Heems en Baukje Kothuis is te downloaden via www.waterworks.nu

(WaterForum Online, 17 oktober 2012)